

Anketa Sodobnosti: Smo bolj svobodni in manj varni?

Sprejetje dopolnil k slovenski ustavi je dejanje, ki je v nekem smislu presenetilo nas same, kot da ne moremo prav verjeti, da smo bili sposobni tolikšne odločnosti, takšne možatosti, kajti grožnje Sloveniji so bile mnogo hujše kot leta 1948 grožnje informbiroja Jugoslaviji. In če je bil takratni NE Stalinu pogumno jugoslovansko dejanje, je enako pogumno dejanje tudi sedanji slovenski NE vsem tistim (znotraj našega jugoslovanskega lagerja), ki so podobno nasprotovali svobodni volji in odgovorni odločitvi slovenskega naroda. Čas bo vsaj delno zabrisal ta veliki trenutek, morda ga bo naše prihodnje življenje v čem tudi razvrednotilo, toda zgodil se je, zapisal se je v našo zavest in, upajmo, tudi v našo nacionalno zgodovino.

Da bi ujeli in ohranili za svoj prihodnji spomin kar najbolj avtentično razpoloženje ob tem dejanju, smo zaprosili za kratek zapis o tem nekaj naših sodelavcev; vsi so se odzvali in v pričujoči številki objavljamo njihove odgovore na eno samo, orientacijsko vprašanje: »Kaj lahko rečete ob sprejetju dopolnil k slovenski ustavi, o tem, kako so bila sprejeta, in o reakciji nanja v preostalem delu Jugoslavije?«

Prvovrsten politični dogodek

Vladimir
Kavčič

Po 9. maju 1945 v Sloveniji ni bilo političnega dogodka, ki bi ga po pomenu in vsebini lahko primerjali s 27. septembrom 1989. leta, ko so bili sprejeti amandmaji k Ustavi Socialistične republike Slovenije. Ta temeljna dejstva in ta dva datuma kaže zadržati v spominu in jih v prihodnje še večkrat primerjati med seboj. Sedanja enotnost politične volje slovenskega ljudstva se da primerjati le s tisto

iz leta 1945. Izkušnja z letom 1945 pa nas tudi pouči, da je kapital, ki se kaže v veliki soglasnosti ljudstva, mogoče tudi zapraviti. Kaj se je pravzaprav zgodilo, da preživetja in zmage v drugi svetovni vojni nismo znali bolje izkoristiti za notranjo in zunanjo politično afirmacijo Slovenije? Bržkone je bila zmaga v drugi svetovni vojni prelahka. Tudi komunistična partija je prelahko osvojila svoje pozicije, premočno utrdila svoj položaj, precenjevala svoje ustvarjalne zmožnosti in podcenjevala drugače misleče.

Čeprav se je na ustanovnem sestanku na Čebinah deklarativno postavila v službo svojega naroda, je svoje nacionalne komponente oklestila že z Dolomitsko izjavo, še bolj pa s svojo praktično politiko po končani vojni,

z nacionalizacijami, z uvedbo enostranskega sistema, z zatiranjem kmeta, s pretirano proletarizacijo (in industrializacijo). Zaradi navezave na jugoslovansko boljševistično centralo se je morala vse bolj odkrekati izvirnim ljudskim komponentam in moralnemu prestižu, pridobljenem v osvobodilnem boju.

Splošen polom modela socializma, kot sta ga vzpostavila Lenin in Stalin, politična in gospodarska kriza kot posledica neuspešnega in razpadajočega modela, so omogočili spoznanje, da je naslonitev na najširše ljudske plasti najuspešnejša in trajna politična usmeritev. To se je zgodilo v političnem procesu zadnjih let. V tem času je dozorevala ne samo nova slovenska ustava, temveč so dozorevala tudi spoznanja, da je treba nadaljevati proces nacionalne osamosvojitve. Dozorelo je tudi spoznanje, da mora Slovenija uresničiti kar največjo mero svoje državnosti kot normalen proces nacionalne osamosvojitve in dokončati proces, ki ga je večina evropskih narodov doživela že prejšnje stoletje, ko so se narodi organizirali v države.

Seveda je v tem osamosvajanju tudi nekaj romantičnega. Toda ta preizkus je treba prevzeti nase, saj v novejši zgodovini ne poznamo nobene drugega modela, ki bi omogočal ohranitev samobitnosti kakega ljudstva. Tej samobitnosti pa se preprosto ne moremo odpovedati, ker še nikoli v zgodovini ni bila razvita toliko, kot je sedaj. In ta samobitnost, organizirana v lastno državnost, lahko zagotavlja prav jugoslovanska federacija, kar nam dokazuje tudi razvoj avnojske Jugoslavije, državno-pravna izkušnja zadnjih desetletij.

Takšna državno-pravna usmeritev ni na škodo nikogar in socialne komponente kot preostanek socializma še vedno ostajajo njen konstitutivni del. Le da smo zdaj opredelili nov, drugačen model sožitja v večnacionalni skupnosti, drugačen od tistega, ki ga ponuja obubožani jug, ki lahko ponudi le enakost v siromaštvu. Mi se opredeljujemo za evropsko kakovost življenja, to pa je mogoče doseči le s povečano odgovornostjo vsakega posameznika za socialno prosperiteto, za povečanje odgovornosti vsake skupnosti, od vaške do občinske in republiške, za svoje lastno stanje in za izhod iz krize.

Vrednost slovenskih ustavnih opredelitev je v teh načelnih spoznanjih, v okrepljeni samozavesti, v prepričanju, da znamo in hočemo biti odgovorni za lastno usodo.

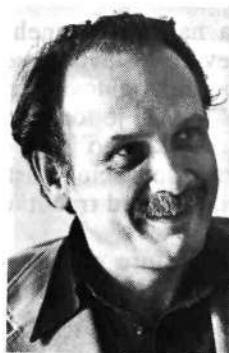
Prepričan sem, da bomo znali v nadaljevanju začetnega političnega procesa zagotoviti dovolj preudarnosti in svoje pravice uveljavljati v realnih okvirih. Ti nam bodo narekovali tudi odpovedi in zategovanje pasu, tudi zato, da bi skupaj omogočali politične in gospodarske premike znotraj celotne jugoslovanske federacije, da bi doživeli prestrukturiranje celote. Tej viziji, morda je tudi iluzija, se nikakor ne želimo odreči, to pa daje legitimnost slovenski ustavni reformi tudi pred drugimi ljudstvi v Jugoslaviji.

K strnitvi ljudskih sil v Sloveniji so nedvomno dosti prispevali izbruhi srbskega nacionalizma, mitingaštvo, metode političnega linča, neprincipialen odnos jugoslovanske politike do Kosova. Vsa tako imenovana antibirokratska revolucija ni niti najmanj prispevala k razreševanju krize ne po politični in ne gospodarski plati. Nasprotno, še bolj jo je poglobila. Takšne »metode« javnega delovanja pa so Slovencem tuje. Doživljamo jih kot primitivne in divjaške. Zavzemamo se za večji delež racionalnega, četudi je v naših odločitvah še dosti čustvenega, marsikaj, kar preizkusa s prihodnostjo ne bo preneslo.

Ker... ker tudi v sedanjih odločitvah ostaja še marsikaj nedomišljenega in nedorečenega. Kako usodna je naša povezava z Jugoslavijo in kje so meje naše samobitnosti, naše samostojnosti? Sedanje ustavne rešitve je v veliki meri artikulirala politična alternativa in vladajoča politika jih ni mogla odbiti. Alternativi je morda pripisovala moč in vpliv, ki je objektivno nima. In čeprav je zavest o političnem stanju takšna, kakršne od leta 1945 ni bilo, je vprašanje, koliko ljudi se dejansko zaveda vseh razsežnosti in možnosti, ki se lahko razvijejo iz tega stanja. Koliko bodo različne politične grupacije znale realno oceniti doseženo razvojno stanje in pravilno opredeliti tiste komponente stanja, ki vodijo v prihodnost in ne morda spet v slepo ulico.

Vsekakor ne kaže precenjevati doseženega. Čeprav o uspehu in afirmaciji vodilnih političnih sil ne kaže dvomiti, tudi deleža demokratičnega javnega mnenja, tistega splošnega in tistega, ki ga je artikulirala organizirana alternativa, ne kaže omalovaževati. Pozabiti ne kaže tudi na vsa tista anonimna, tiha in navzven neopazna prizadevanja številnih posameznikov, ki so v neštetih situacijah rahljali sistem od znotraj, pri njegovem jedru in pri tem bili pogosto tudi poraženi. Pogosto tudi s pomočjo tako imenovane volje ljudstva, ki se je v časih materialne blaginje večkrat obnašalo tako, kot da ni vredno svobode in demokracije, za katero so tvegali zgolj posamezniki. Tudi demokratična volja večine ni vselej sveta in do konca objektivna. Jamstvo za demokratično prihodnost lahko nudi le sistem, ki bo neprestano izpostavljen očem javnosti, kritiki in preverjanju. Napredek pa lahko zagotovi le sistem, ki bo najbolj stimuliral posameznika in kar najhitreje podružbljal njegove naravne sposobnosti in njegovo pridobljeno znanje. Pot do takšne demokracije in do takšnega napredka pa je še dolga.

Prepričan sem, da bomo vse to znali tudi storiti, vendar ne vidimo vzora v srbskem modelu države in družbe. Za nas je dilema, ki se je leta 1919 zastavljala Pašiču, presežena, Jugoslavija ne more »progutati« ne Srbije pa tudi ne katere druge republike, pa tudi Srbija naj ne poskuša »progutati« Jugoslavije. Jugoslavija je in bo trdna le kot skupnost enakopravnih narodov in narodnosti.

Matjaž
Kmecl

Ustavne spremembe so zelo generalen kompas

Seveda je bil sprejem ustavnih sprememb nadvse pomemben, čeprav fazen dogodek: v mnogočem predvsem karizmatične in ritualne narave. Za stanje slovenske zavesti in državnosti je bil nujen, nikakor pa ne kakšna dokončnejša odrešitev. Naj mi bo ob splošnem navdušenju dovoljena ta zadržanost: vprašanje je najprej, kako bomo znali svojo odločitev zadržati pred dolgotrajnimi prihodnjimi pritiski tistih, ki bodo skušali najrazličnejše federalne ustanove porabiti za to. Prve konture so zdaj, na začetku oktobra, že vidne: ustavno sodišče in skupščin-